

Joanna Szymańska

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

CZYNsze ZA DZIERŻAWIONE GRUNTY ROLNE W OBROCI PRYWATNYM W OPINII RESPONDENTÓW Z WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO

RENTS FOR AGRICULTURAL LAND LEASED IN PRIVATE TRADE IN THE OPINION OF RESPONDENTS FROM THE DOLNOŚLĄSKIE PROVINCE

Słowa kluczowe: województwo dolnośląskie, dzierżawa gruntów rolnych, czynniki wpływające na wysokość czynszu za dzierżawione grunty rolne

Key words: rent for leased agricultural land prior to the European Union, rent for leased agricultural land after accession, factors affecting the amount of rent for leased agricultural land

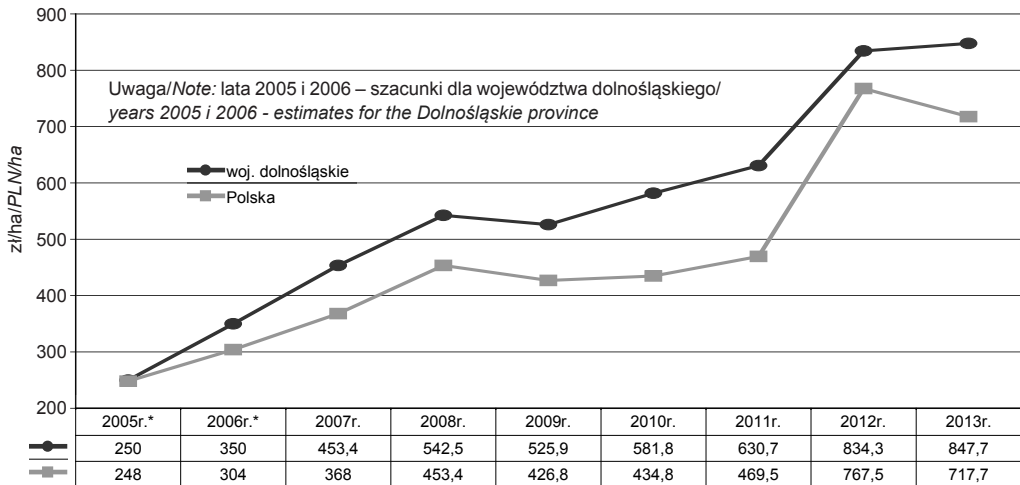
Abstrakt. Zaprezentowano opinie rolników z wybranych gmin w województwie dolnośląskim na temat wysokości czynszu za dzierżawione grunty rolne w obrocie prywatnym. Analizie poddano deklaracje badanych osób dotyczące wysokości tego czynszu dla rolniczo dobrych, średnich i słabych gruntów oraz odpowiedzi respondentów w sprawie oceny wysokości czynszu za dzierżawione grunty rolne w obrocie prywatnym. Ujawniono podobieństwa i różnice w badanym zakresie oraz ich główne źródła.

Wstęp

W okresie poprzedzającym przystąpienie Polski do Unii Europejskiej (UE) czynsz za dzierżawione grunty rolne w obrocie międzysąsiedzkim w województwie dolnośląskim utrzymywał się na stosunkowo niskim poziomie (do 2000 roku nie przekraczał 400 zł/ha). Analogiczna sytuacja występowała przeciętnie w Polsce. Zdecydowaną większość dzierżaw stanowiły w tym okresie umowy do 3 lat (krótkoterminowe). Było to pochodną utrzymującej się dekonjunkury w rolnictwie (niska opłacalność produkcji rolnej, brak właściwej polityki wobec wsi i rolnictwa) oraz ogólnie niekorzystnej sytuacji w Polsce [Czyżewski, Henisz-Matuszczak 2006, Marks-Bielska 2010, Ostrowski 1999, Ziętara 2006]. Dodatkowo w województwie dolnośląskim na wysokość tego czynszu wpływała stosunkowo wysoka podaż gruntów z Zasobu Skarbu Państwa (ZSP), głównie gruntów po zlikwidowanych PGR-ach. W wielu przypadkach wysokość analizowanego czynszu równoważyła łączną wysokość podatku rolnego i umownie uzgodnionych tzw. naturaliów (np. pomoc sąsiedzka w różnym zakresie) [Rynki ziemi... 1999-2000]. Od 2000 roku ten czynsz zaczął rosnąć, jednak do 2002 roku stosunkowo mało dynamicznie. W tym okresie nastąpiła stopniowa poprawa opłacalności produkcji rolnej, a dodatkowo zmniejszyła się podaż ziemi z ZSP [Czyżewski, Henisz-Matuszczak 2006, Rynki ziemi... 2004]. Jednocześnie stopniowej zmianie uległa forma płatności za dzierżawę tych gruntów, zyskał na znaczeniu „żywy” pieniądz, a traciła dzierżawa wyłącznie za podatek rolny. Sposób realizacji opłat dzierżawnych w analizowanej formie obrotu gruntów zależy od stopnia opłacalności produkcji rolnej. W okresie dekonjunkury wzrasta liczba dzierżaw gruntów tylko za podatek rolny [Rynek ziemi... 2003].

Po przystąpieniu Polski do UE nasiliła się tendencja wzrostowa czynszu za dzierżawione grunty rolne w obrocie międzysąsiedzkim, zarówno w województwie dolnośląskim, jak i ogółem w Polsce, z niewielkim załamaniem w 2009 roku, gdy były odczuwalne w Polsce symptomy światowego kryzysu (rys. 1) [Sikorska 2008].

Stosunkowo najbardziej dynamicznie wzrosła wysokość czynszu za analizowane grunty w latach 2011-2012 (w Polsce przeciętnie 1,6 razy, w województwie dolnośląskim 1,3 raza). Z kolei w 2013 roku miała miejsce stagnacja w tym zakresie, a według analityków na wielu terenach

Rysunek 1. Średni czynsz za dzierżawione grunty rolne w obrocie prywatnym przeciętnie w Polsce i w woj. dolnośląskim za lata 2005-2013)

Figure 1. The average rent for leased agricultural land in private turnover average in Poland and the province Lower Silesia for the years 2005-2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Rynki ziemi... 2006-2014]

Source: own study based on [Rynki ziemi... 2006-2014]

odnotowano nawet obniżenie opłaty dzierżawy [Rynek ziemi... 2014, s. 37]. W efekcie, czynsz za dzierżawione grunty rolne w obrocie sąsiedzkiem przeciętnie w kraju obniżył się (w województwie dolnośląskim nadal wzrastał) (rys. 1).

W 2013 roku średni czynsz za dzierżawione grunty rolne w obrocie międzysąsiedzkiem w województwie dolnośląskim wzrósł w porównaniu do 2005 roku ponadtrzykrotnie (do 847,7 zł/ha), przeciętnie w Polsce zwiększył się 2,9-krotnie (do 717,7 zł/ha).

Pod względem wysokości tego czynszu województwo dolnośląskie zajmowało w Polsce (lata 2005-2013) bardzo wysokie – 3. miejsce. Wyższy czynsz dzierżawny w obrocie międzysąsiedzkiem notowano tylko w województwach wielkopolskim i kujawsko-pomorskim (np. w 2013 roku wynosił on odpowiednio 968,2 zł/ha i 1059,4 zł/ha), na co istotny wpływ miała utrzymująca się koniunktura w rolnictwie.

Coraz większe znaczenie, zwłaszcza po przystąpieniu Polski do UE, ma jakość dzierżawionych gruntów. Wraz z jej poprawą rośnie analizowany czynsz (dodatnia korelacja). Zbliżoną zależność analitycy dostrzegają w zakresie kultury rolnej (im wyższa kultura rolna, tym wyższy czynsz) i koncentracji silnych ekonomicznie gospodarstw (im większa ich koncentracja, tym wyższy czynsz), czego najlepszym przykładem jest województwo wielkopolskie. Natomiast niezmiennie na wysokość tego czynszu oddziaływały uwarunkowania podażowe, i to zarówno przed przystąpieniem Polski do UE, jak i po akcesji [Czyżewski 2013, Rynki ziemi... 2005-2014].

Celem opracowania była analiza opinii respondentów – rolników z wytypowanych gmin województwa dolnośląskiego na temat wysokości czynszu za dzierżawione grunty rolne w obrocie prywatnym.

Material i metodyka badań

Materiał do badań (dane pierwotne) zgromadzono przy wykorzystaniu arkusza ankiety, w ramach szerzej prowadzonych analiz. Ankietyzacji poddano łącznie ponad 500 respondentów – rolników z pięciu gmin zlokalizowanych na terenie województwa dolnośląskiego (po ponad 100

badanych z każdej z analizowanych gmin: Borów, Kobierzyce, Milicz, Podgórzyn i Rudna)¹. Badania właściwe poprzedził tzw. pilotaż. Dobór gmin miał charakter celowy, natomiast respondentów wybrano metodą doboru proporcjonalnego-kwotowego.

W odniesieniu do badanych problemów zastosowano pytania zamknięte w formie skali znajomości wysokości czynszu za dzierżawione grunty rolne w obrocie prywatnym oraz skali różnicowania semantycznego na temat oceny wysokości czynszu za dzierżawione grunty rolne w badanej formie jej obrotu [Mazurek-Lopacińska, Sobocińska 2011].

Do analizy danych wykorzystano metody matematyczno-statystyczne: wskaźnik podobieństwa struktur, współczynnik korelacji Pearsona, prawdopodobieństwo istotności (*p-value*) [Ostasiewicz 2006, Wawrzynek 2007].

Wyniki badań

Na wstępie respondenci mieli określić wysokości czynszu za dzierżawę 1 ha gruntów rolnych dobrych (pszenno-buraczane), średnich (żytnio-ziemniaczane) oraz słabych (piaszczyste) w obrocie sąsiedzkim, w swojej okolicy. Zakres wysokości tego czynszu był zbliżony i wynosił dla gruntów dobrych – 620-950 zł/ha, dla średnich – 500-950 zł/ha, a dla słabych – 510-950 zł/ha. Poddając głębszej analizie odpowiedzi udzielone na to pytanie okazało się, że na tle ogółu badanych osób wyróżniali się rolnicy pochodzący z gmin Borów i Kobierzyce. Stanowili oni największy odsetek w grupach, które określały przedziały tego czynszu dla gruntów pszenno-buraczanych i żytnio-ziemniaczanych². Taki rozkład odpowiedzi należy powiązać z najlepszymi uwarunkowaniami przyrodniczo-rolniczymi i ekonomicznymi dla prowadzenia intensywnej produkcji rolnej panującymi na terenie wymienionych gmin, w porównaniu z pozostałymi badanymi jednostkami terytorialnymi.

Znajomość analizowanej problematyki, naturalne uwarunkowania przyrodniczo-rolnicze co do występowania gruntów określonych klas bonitacyjnych odzwierciedlają obliczone wskaźniki podobieństwa struktur dla udzielonych odpowiedzi na pytanie o wysokość czynszu za dzierżawione grunty rolne w obrocie prywatnym³.

Podjęto też próbę poszukiwania związków między wzrostem wartości tego czynszu a opinią respondentów na temat jego wysokości w badanych gminach oraz określenia siły zależności.

¹ Wybrano jednostki terytorialne należące do wyróżnionych na terenie województwa dolnośląskiego rejonów wiejskich: rejon intensywnego rolnictwa (najlepsze warunkami klimatyczno-glebowe i ekonomiczne) – wytypowano typowo rolniczą gminę Borów i obecnie już przemysłowo-rolniczą gminę Kobierzyce położoną w bliskim sąsiedztwie aglomeracji wrocławskiej; rejon rolniczo-rekreacyjny (stosunkowo niski i średni poziom rozwoju społeczno-gospodarczego, jednak rejon z wieloma walorami przyrodniczymi i ekologicznymi) – wybrano gminę Milicz; rejon przemysłowo-rekreacyjno-turystyczny (położony na terenach podgórskich i górskich, cechujący się stosunkowo wysokim stopniem lesistości i niską intensywnością produkcji rolnej) – przyjęto gminę Podgórzyn; rejon położony na szerokim pasie wokół Legnicko-Głogowskiego Okręgu Miedziowego – wybrano gminę Rudna.

² Dla gruntów dobrych odpowiedzi układały się według częstości wskazań w próbie w następujący sposób według uszeregowania gmin: Kobierzyce (96%), Borów (89%). Z kolei dla gruntów średnich układały się one według częstości wskazań w próbie według gmin Borów (92%), Kobierzyce (91%).

³ Dobre grunty – najbardziej podobnych odpowiedzi udzielili respondenci z gmin Milicz i Rudna ($\omega_p = 0,6300$), zaś najmniej podobnych z gmin Kobierzyce i Podgórzyn ($\omega_p = 0,1000$). Pozostałe pary prób uszeregowane malejąco według wartości wskaźnika podobieństwa struktur (ω_p): Borów-Kobierzyce ($\omega_p = 0,5500$), Kobierzyce-Milicz ($\omega_p = 0,5100$), Milicz-Podgórzyn ($\omega_p = 0,4500$), Kobierzyce-Rudna ($\omega_p = 0,4200$), Borów-Milicz ($\omega_p = 0,3800$), Podgórzyn-Rudna ($\omega_p = 0,3600$), Borów-Rudna ($\omega_p = 0,2900$), Borów-Podgórzyn ($\omega_p = 0,1700$).

Średnie grunty – najbardziej podobnych odpowiedzi udzielili respondenci z gmin Milicz i Rudna ($\omega_p = 0,7700$), a najmniej podobnych z gmin Kobierzyce i Podgórzyn ($\omega_p = 0,2600$). Pozostałe pary prób uszeregowane malejąco według wartości wskaźnika podobieństwa struktur (ω_p): Kobierzyce-Rudna ($\omega_p = 0,5900$), Borów-Kobierzyce ($\omega_p = 0,5600$), Borów-Podgórzyn ($\omega_p = 0,5200$), Kobierzyce-Milicz ($\omega_p = 0,5100$), Milicz-Podgórzyn ($\omega_p = 0,4500$), Borów-Rudna ($\omega_p = 0,4000$), Borów-Milicz i Podgórzyn-Rudna (po $\omega_p = 0,3900$).

Słabe grunty – najbardziej podobnych odpowiedzi udzielili respondenci z gmin Milicz i Rudna ($\omega_p = 0,7900$), zaś najmniej podobnych z gmin Kobierzyce i Podgórzyn ($\omega_p = 0,2700$). Pozostałe pary prób uszeregowane malejąco według wartości wskaźnika podobieństwa struktur (ω_p): Kobierzyce-Rudna ($\omega_p = 0,6000$), Borów-Kobierzyce ($\omega_p = 0,5500$), Borów-Rudna ($\omega_p = 0,4900$), Kobierzyce-Milicz ($\omega_p = 0,4600$), Borów-Podgórzyn ($\omega_p = 0,4500$), Milicz-Podgórzyn ($\omega_p = 0,4100$), Borów-Milicz i Podgórzyn-Rudna (po $\omega_p = 0,3600$).

W tym celu obliczono współczynnik korelacji Pearsona. Na tej podstawie stwierdzono, że wzrostowi czynszu (w przedziale określonym przez ogół respondentów) towarzyszył w zakresie:

- gruntów dobrych (pszenno-buraczane) – słaby wzrost odsetka wskazań na ten czynsz przez ogół respondentów, czego odzwierciedleniem jest wartość współczynnika korelacji liniowej Pearsona ($r_{xy} = 0,33$)⁴;
- gruntów średnich (żytnio-ziemniaczane) – wzrost odsetka wskazań na ten czynsz przez ogół respondentów, czego odzwierciedleniem jest wartość współczynnika korelacji liniowej Pearsona ($r_{xy} = 0,62$); spośród prób pobranych z badanych gmin najwyższą wartością tego współczynnika cechowała się pobrana z gminy Kobierzyce ($r_{xy} = 0,82$), a najniższą z gminy Podgórzyn ($r_{xy} = \text{minus } 0,63$)⁵;
- gruntów słabych (piaszczyste) – spadek odsetka wskazań na analizowany czynsz przez ogół respondentów, czego odzwierciedleniem jest wartość współczynnika korelacji liniowej Pearsona ($r_{xy} = \text{minus } 0,57$); spośród prób pobranych z gmin najwyższą wartością tego współczynnika cechowała się pobrana z gminy Kobierzyce ($r_{xy} = 0,42$), a najniższą z gminy Podgórzyn ($r_{xy} = \text{minus } 0,90$);⁶ obliczono p – value⁷.

Istnienie związków między wzrostem wysokości tego czynszu a towarzyszącą mu częstością wskazań respondentów, ich nasilenie bądź brak można wiązać ze zróżnicowaniem udzielanych odpowiedzi ze względu na:

- znajomość uwarunkowań przyrodniczo-rolniczych (w tym przypadku wiedza na temat występowania określonych klas gleb, naturalnych czynników ich niszczenia – erozje);
- wiedzę o nasileniu zjawisk zachodzących na badanym rynku w zakresie podaży ziemi i popytu na nią (obróć międzysąsiedzki i z udziałem gruntów ZSP);
- orientację odnośnie koniunktury na rynku rolniczym, a szerzej znajomości sytuacji gospodarczej regionu, kraju czy UE;
- znajomość uwarunkowań antropogenicznych (sztucznych, stworzonych przez człowieka) w różny sposób oddziałujących na okoliczne środowisko, w tym na stan zasobów ziemi rolniczej (np. oddziaływanie Kombinatu Górniczo-Hutniczego Miedzi na terenie gminy Rudna czy aglomeracji wrocławskiej w gminie Kobierzyce).

Pogarszaniu jakości rolniczej ziemi towarzyszyło obniżanie wysokości średniego ważonego czynszu za 1 ha analizowanych gruntów w obrocie prywatnym. Według wskazań ogółu badanych wynosił on dla: gruntów dobrych 713,56 zł/ha (według danych Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB w województwie dolnośląskim był wyższy i wynosił średnio 980,6 zł/ha), średnich – 565,78 zł/ha (w województwie 805,7 zł/ha), słabych – 466,56 zł/ha (w województwie 669,3 zł/ha) [*Rynek ziemi...* 2013]. Zarówno w odniesieniu do gruntów dobrych, średnich i słabych, respondenci z gmin Kobierzyce i Borów zdecydowanie częściej wskazywali wyższy analizowany czynsz niż badani z innych gmin. W efekcie też wyższy okazał się obliczony

⁴ Grunty dobre – spośród prób pobranych z badanych gmin najwyższą wartością tego współczynnika cechowała się z gminy Kobierzyce ($r_{xy} = 0,82$), a najniższą z gminy Borów ($r_{xy} = 0,21$). Według malejącej wartości współczynnika korelacji Pearsona pozostałe próby można uszeregować w następujący sposób: Milicz (0,69), Rudna (0,42), Podgórzyn (0,35).

⁵ Grunty średnie – według malejącej wartości współczynnika korelacji Pearsona pozostałe próby można uszeregować w następujący sposób: Rudna ($r_{xy} = 0,28$), Borów (0,26), Milicz (0,18).

⁶ Grunty słabe – według malejącej wartości współczynnika korelacji Pearsona pozostałe próby można uszeregować w następujący sposób: Borów ($r_{xy} = 0,32$), Rudna (minus 0,10), Milicz (-0,29).

⁷ Obliczone p – value dla gruntów:

– dobrych z badanych gmin: Borów: 0,03599 ($r_{xy} = 0,21$), Kobierzyce: 1,74E-25 ($r_{xy} = 0,82$), Milicz: 2,02E-15 ($r_{xy} = 0,69$), Podgórzyn: 0,000358 ($r_{xy} = 0,35$), Rudna: 1,36E-05 ($r_{xy} = 0,42$);
 – średnich z badanych gmin: Borów: 0,008991 ($r_{xy} = 0,26$), Kobierzyce: 1,74E-25 ($r_{xy} = 0,82$), Milicz: 0,073127 ($r_{xy} = 0,18$), Podgórzyn: 2,18E-12 ($r_{xy} = 0,63$), Rudna: 0,00478 ($r_{xy} = 0,28$);
 – słabych z badanych gmin: Borów: 0,001172 ($r_{xy} = 0,32$), Kobierzyce: 1,36E-05 ($r_{xy} = 0,42$), Milicz: 0,003426 ($r_{xy} = \text{minus } 0,29$), Podgórzyn: 4,06E-37 ($r_{xy} = \text{minus } 0,9$), Rudna: 0,322217 ($r_{xy} = -0,1$).

na tej podstawie średni ważony czynsz za 1 ha analizowanych gruntów w obrocie prywatnym⁸. Taki rozkład odpowiedzi mógł wynikać z następujących przesłanek:

- uwarunkowań przyrodniczo-rolniczych, którymi charakteryzują się badane gminy (zdecydowanie wyższe wskaźniki waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej w przypadku gmin Borów i Koberzyce niż pozostałych gmin);
- rosnącego popytu na grunty dobrej jakości, zwłaszcza w sytuacji poprawy opłacalności produkcji po przystąpieniu Polski do UE i objęciu naszego rolnictwa wspólną polityką rolną (WPR) UE (producenci rolni chcący powiększać swoje gospodarstwa, niekiedy są nimi też zainteresowani spekulanci liczący na zyski związane z rentą położenia);
- usytuowania gmin Borów i Koberzyce względem chłonnego rynku zbytu, jakim jest aglomeracja wrocławska i niedalekie sąsiedztwo rynku niemieckiego.

Badani rolnicy wyrazili także opinię na temat wysokości średniego czynszu za dzierżawę 1 ha gruntów rolnych (średni czynsz dla gruntów dobrych, średnich i słabych) w obrocie sąsiedzkiem w swojej okolicy.⁹ Najwięcej badanych (74,8%) uznało, że analizowany czynsz jest za wysoki¹⁰. Najczęściej takiej odpowiedzi udzielali rolnicy z gmin Borów (86% wskazań w próbie z tej gminy), Koberzyce i Podgórzyn (odpowiednio po 83% wskazań), następnie z gminy Milicz (76%), a najrzadziej z gminy Rudna (46%).

Podsumowanie

Przeprowadzone badania ankietowe, dotyczące czynszu za dzierżawione grunty rolne w obrocie sąsiedzkiem na terenie wybranych gmin z województwa dolnośląskiego wykazały:

1. Dodatnią korelację między wzrostem deklarowanej wysokości tego czynszu a poprawą jakości rolniczej gleb. Zasadniczy wpływ na ten wynik miały odpowiedzi udzielone przez większość respondentów z gmin o najlepszych i dobrych warunkach przyrodniczo-rolniczych i ekonomicznych do prowadzenia intensywnej produkcji rolnej, zwłaszcza z gminy Koberzyce oraz pewna część badanych z gmin o słabszych tego typu warunkach (z gmin Milicz, Rudna i Podgórzyn).
2. Incydentalne ujemne korelacje w zakresie wzrostu czynszu za dzierżawione grunty rolne w obrocie sąsiedzkiem i poprawy jakości rolniczej gleb. Wywarły na to wpływ odpowiedzi części respondentów, głównie z gminy Podgórzyn oraz częściowo z gmin Milicz i Rudna. Decydujące znaczenie miała w tym przypadku lokalizacja gmin, zwłaszcza gminy Podgórzyn, położonej w rejonie atrakcyjnym turystycznie i wypoczynkowo, a zarazem cennym przyrodniczo i krajobrazowo.
3. Krytyczne opinie respondentów na temat zbyt wysokiego analizowanego czynszu, zwłaszcza za dobre rolniczo gleby, na co wskazało większość badanych rolników z gmin Borów i Koberzyce. Zaistniała sytuacja spowalnia, zdaniem zdecydowanej większości respondentów, procesy restrukturyzacji i modernizacji rolnictwa.

⁸ Średni ważony czynsz za 1 ha gruntów rolnych w obrocie sąsiedzkiem uszeregowany malejąco według odpowiedzi badanych z gmin dla gruntów: dobrych: Koberzyce (810,67 zł/ha) Milicz (798 zł/ha), Rudna (667,11 zł/ha), Podgórzyn (635,44 zł/ha), Borów (597,44 zł/ha); średnich: Koberzyce (724,11 zł/ha), Borów (597,44 zł/ha), Milicz i Rudna (po 574,22 zł/ha), Podgórzyn (327,22 zł/ha); słabych: Koberzyce (605,89 zł/ha), Borów (603,78 zł/ha), Rudna (502,44 zł/ha), Milicz (443,33 zł/ha), Podgórzyn (247 zł/ha).

⁹ Ocena według trzypunktowej skali: za wysoki, właściwy, za niski, z możliwością wyboru: nie wiem jako czwartego wariantu odpowiedzi na to pytanie.

¹⁰ Najmniej ogółu badanych (0,4%) odpowiedziało, że analizowany czynsz jest za niski – tylko respondenci z gminy Borów. Właściwą wysokość tego czynszu uznało 9,6% ogółu badanych. Tę grupę tworzyli respondenci z czterech gmin (bez pochodzących z gminy Milicz). Najczęściej tak odpowiadali badani z gminy Rudna (27% względem np. 3% badanych z gminy Podgórzyn, gdzie ten wariant odpowiedzi wybierano najrzadziej).

Literatura

- Czyżewski A., Henisz-Matuszczak A. 2006: *Rolnictwo Unii Europejskiej i Polski. Studium porównawcze struktur wytwórczych i regulatorów rynków rolnych*, Wyd. Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań.
- Czyżewski B. 2013: *Renty ekonomiczne w gospodarce żywnościowej w Polsce*, PWE, Warszawa.
- Mazurek-Lopacińska K., Sobocińska M. (red.). 2011: *Badania marketingowe: metody, nowe podejścia i konteksty badawcze*, Wyd. Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław.
- Marks-Bielska R. 2010: *Rynek ziemi rolniczej w Polsce – uwarunkowania i tendencje rozwoju*, Wyd. Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.
- Ostasiewicz W. 2006: *Propedeutyka probabilistyki*, Wyd. Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław, 293.
- Ostrowski L. 1999: *Międzynasiedzkie dzierżawy gruntów rolnych w Polsce w latach 1991-1997*, [w:] *Dzierżawa ziemi jako czynnik przemian struktury agrarnej w Polsce*, Wyd. SGGW Warszawa.
- Rynek ziemi rolniczej. 1999-2014: *Analizy Rynkowe*, nr 2-17, IERiGŻ-PIB, Warszawa.
- Sikorska A. 2008: *Dzierżawy gruntów rolnych. Rynek ziemi rolniczej. Stan i Perspektywy*, nr 11, IERiGŻ-PIB, Warszawa.
- Wawrzynek J. 2007: *Metody opisu i wnioskowania statystycznego*, Wyd. Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław, 37-38 i 132.
- Ziętara W. 2006: *Dzierżawa jako czynnik przemian w strukturze gospodarstw*. Zesz. Nauk. SGGW, Ekonomia i Organizacja Gospodarki Żywnościowej, nr 58, 75-88, Warszawa.

Summary

The paper aims to present the opinions of respondents – farmers from selected municipalities in the Dolnośląskie province on the amount of rent for leased agricultural land in private trade. There were analyzed statements of respondents with regard to the amount of the rent for the land good for agriculture, medium and weak, and responses on the assessment of the amount of rent for leased agricultural land in private trade. Disclosed similarities and differences in the studied area and their main source.

Adres do korespondencji
dr hab. inż. Joanna Szymańska, prof. UE
Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Instytut Nauk Ekonomicznych, Katedra Ekonomiki i Organizacji Gospodarki Żywnościowej
ul. Komandorska 118/120, 53-345 Wrocław
tel. (71) 368 05 00
e-mail: joanna.szymanska@ue.wroc.pl